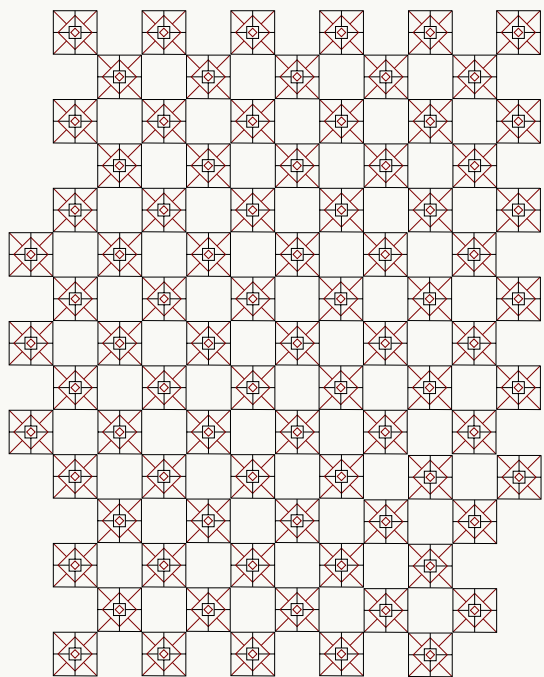

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

IV/1

Retro **SPEKTIVE**

*Znanstvena revija za
zgodovinske in
sorodna področja*

Glasilno Zdrženje za promocijo kulturne dedišine,
raziskav in novih tehnologij – Retrospektive

Mednarodni uredniški odbor: dr. Peter Mikša (SI) (odgovorni urednik),
dr. Kornelija Ajlec (SI) (glavna urednica),
Maja Vehar (SI) (tehnična urednica),
Žiga Smolič (SI) (tehnični urednik),
dr. Bojan Balkovec (SI),
dr. Matija Zorn (SI),
dr. Petra Testen (SI),
dr. Božo Repe (SI),
dr. Yoshitome Kota (JP),
dr. Sanja Petrović Todosijević (SRB),
dr. Slobodan Marković (SRB),
dr. Ivan Laković (MNE).

Strokovna sodelavka: mag. Ana Marija Lamut

Za znanstveno vsebino tekstov in točnost podatkov odgovarjajo avtorji. Prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. Redakcija tega zvezka je bila zaključena 31. maja 2021.

Prevodi: Saša Mlacović
Naslovnica: Tjaša Krivec
Oblikovanje in oprema: Jure Stušek
Prelom in tisk: PODOBA d.o.o., Celjska cesta 7, SI-3250 Rogaška Slatina
Naklada: 100 izvodov

Cena izvoda: 15 €
Letna naročnina: 25 €

Izdaja: Zdrženje za promocijo kulturne
dedišine, raziskav in novih
tehnologij – Retrospektive
Slovenska cesta 9b, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

info@retrospektive-journal.org
www.retrospektive-journal.org

ISSN: 2630-3426 (tiskana izdaja)
2670-4013 (spletna izdaja)

Kazalo vsebine

Razprave 7

Nekateri vidiki dela slovenskih služkin v Kraljevini SHS/Jugoslaviji po prvi svetovni vojni 9

doc. dr. Ana Cergol Paradiž, dr. Petra Testen Koren

O Senožecah na podlagi župnijske kronike 33

mag. prof. zgod. Elena Franetič

Kratka zgodovina ribje predelovalne industrije v Izoli od njenih začetkov do razpada Jugoslavije 59

Gaša Egič

Kratek pregled (organiziranega) planinstva v Zasavju do prve svetovne vojne 81

Žiga Blaj

Raznarodovalna in ponemčevalna nacistična politika v okupirani Rogaški Slatini (1941-1945) 113

asist. Daniel Siter

Recenzije 155

Gašperič, Šolar, Zorn: Kartografski zakladi slovenskega ozemlja 157

Erik Logar 157

Kontakti avtorjev 160

»Kdor se še ne čuti dovolj krepkega za kako daljšo turo v visokih gorah, temu zadostujejo trije izleti na Mrzlico.«

Kratek pregled (organiziranega) planinstva v Zasavju do prve svetovne vojne

»For those who do not yet feel strong enough for a longer tour in the high mountains, three trips to Mrzlica are enough.«

A brief overview of (organized) mountaineering in Zasavje until the First World War

Žiga Blaj

81

IZVLEČEK

Zametki organiziranega planinstva na področju današnjega Zasavja sovpadajo z ustanovitvijo savinjske, litijske in Posavske podružnice Slovenskega planinskega društva. Člani osrednjega društva in omenjenih podružnic so bili tudi nekateri zasavski prebivalci, ki so bili na različne načine vpeti v njihova delovanja. Namen pričujočega prispevka je osvetliti razvoj zasavskega (organiziranega) planinstva do prve svetovne vojne, katerega vrhunec je ustanovitev Trboveljske podružnice Slovenskega planinskega društva leta 1912.

Ključne besede: planinstvo, Zasavje, lokalna zgodovina, Slovensko planinsko društvo

ABSTRACT

The beginnings of organized mountaineering in today's Zasavje coincide with the establishment of the Savinjska, Litijska and Posavska branches of the Slovene Mountaineering Society. Members of the Central Society and the mentioned branches were also some residents of Zasavje, who were involved in their activities in various ways. The purpose of this article is to shed light on the development of Zasavje (organized) mountaineering until the First World War, the culmination of which was the establishment of the Trbovlje branch of the Slovene Mountaineering Society in 1912.

Keywords: mountaineering, Zasavje, local history, Slovene Mountaineering Society

OBDOBJE PRED USTANOVITVIJO SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA

Časopis je medij, ki je lahko splošen ali specializiran po navadi pa izhaja tedensko do mesečno in v manjših nakladah.¹ Vsebuje lahko novice s posebnega področja in je posledično pomemben vir za preučevanje določene teme. Moj glavni vir pričujočega prispevka je *Planinski vestnik*, glasilo Slovenskega planinskega društva, katerega osnovni namen je bil »vzbujati zanimanje za slovenske gore, planine in kraški svet ter vnemati za turizmo in delovanje "Slovenskega planinskega društva"«. ² Skozi vestnik in prek drugih virov sem skušal osvetliti pregled razvoja zasavskega (organiziranega) planinstva do prve svetovne vojne.

Z značilno podobo hriba z dvema vrhovoma v središču Zasavja je Kum viden skoraj z vseh višjih predelov Slovenije.³ Kum je že od nekdaj veljal za romarsko goro, kamor ljudje niso hodili

gori gore zniževati, ampak na tej višavi v čistem zraku sv. Nežo in sv. Jošta počastiti in se njuni prošnji priporočiti.«⁴ »Slovenci so od nekdaj radi hodili na božja pota in posebno k cerkvam, ki so sezidane na visokih gorah. S tem je slovenski narod jasno pokazal, da ima poleg pobožnega čuta tudi pravo srce in razum za prirodne krasote svoje lepe domovine.«⁵

Gora "Kumberg (Kum)" je nekakšna kraljica vseh drugih dolenskih gora, s svojo silno višino je namreč vzvišena nad vsemi in gleda (kakor kraljica) v velike daljave. S Kuma se namreč vidi ne le Štajerska in Koroška, marveč tudi Hrvaška

1 Merljak, Sonja. Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu: učbenik pri predmetu zgodovina novinarstva in medijev. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007, 12.

2 Orožen Fran, Anton Mikuš. »Planinski vestnik.«, *Planinski vestnik*, 8. februar 1895, 1–2.

3 Brinar, Janez, ur. Kum, Kum, le pogum!: 50 let Planinskega društva Kum Trbovlje: 1950–2000. Trbovlje: Planinsko društvo Kum, 2000, 10.

4 »S Kuma.« *Zgodnja Danica*, 10. september 1869, 295.

5 Orožen, Fran. »Sveti Kum.« *Koledar Družbe sv. Mohorja* 1903, 41–44.

in Turčija. Obračšen je z bukovim drevjem, njegovo teme pa venča cerkev sv. Neže«⁶ je zapisano v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689.⁷

Več kot sto petdeset let kasneje je takole opisan izlet dveh prijateljev na Kum:

"Station Trifail!" zavpije konduktar, in midva skočiva iz voza. Trebovlje — Nemeč je napravil spako Trifail — so prva postaja južne železnice na štajerski zemlji, ako popotuje človek iz Ljubljane proti Dunaju. Ž železnice ne vidiš vasi, ker je zadej v kotlu skrita, ravno tako kot Zagorje, od kterega je dobila zadnja postaja na Kranjskem ime. Pri Trebovljah se prepeljeva v malem čolnu čez Savo in potem greva na desnem bregu dalje. /.../ Na potu mi je pripovedoval prijatelj, v kakem čislju je Kum pri Kumljanih in sploh pri Dolencih. Pozneje sem se tudi sam prepričal, da je prijatelj resnico govoril. Skor nobenega Dolenca ne boš slišal, da bi ga drugači imenoval kot sveti Kum.«⁸

Priljubljena izletniška točka je zabeležena tudi v članku »Kumberg, der Rigi von Unterkrain« v nemškem časopisu *Laibacher Zeitung*, kjer je med drugim navedeno:

Ne bomo opisovali veličastnega razgleda, ki ga uživamo s tega vrha; zadostuje naj omemba snežnih vršacev Solčavskih in Kamniških Alp, ki so pred nami v svojem celotnem obsegu, da lahko vidimo ljubljansko trdnjavo in tudi zagrebško stolnico, kar naj bi bilo dovolj, da privabi še druge ljubitelje narave.⁹

Čustvena navezanost slovenskega človeka na planinski svet ima že dolgo tradicijo, saj je »preprostemu človeku, če se je moral spustiti vanj kot lovec, gozdar ali potnik, poleg težav vzbujal tudi ljubezen in domoljubno

6 Potrpin, Jože, ur. Srce slovenske zemlje: kumski zbornik. Ljubljana: Družina, 1998, 14.

7 »Valvasor je bil na Sv. Kumu 29. avgusta 1688, ko je bil še »velik del Hrvaškega v turški oblasti (do mira v Karlovcih l. 1699). Po pravici je torej trdil, da se s Sv. Kuma vidi tudi v Turčijo.« (Orožen, »Sveti Kum,« 41–44.)

8 Erjavec, Fran. »Ena noč na Kumu.« Slovenski glasnik, 1. februar 1862, 62.

9 »Kum, dolenski Rigi.« Prevod Hanka Štular. V: Srce slovenske zemlje: kumski zbornik., ur. Jože Potrpin, 40–43. Ljubljana: Družina, 1998.; T.P., »Kumberg, der Rigi von Unterkrain.« *Laibacher Zeitung*, 21. julij 1864, 654–655.

zavest.«¹⁰ Planinstvo se je v naših krajih začelo razvijati šele v drugi polovici 19. stoletja, saj je ideja za planinstvo tako pri nas kot pri vseh drugih narodih izšla v prvi vrsti zaradi narodne zavesti in domoljubja.¹¹ Začetki organiziranega slovenskega planinstva niso bili lahki, kar kaže primer prvega slovenskega planinskega društva Triglavski prijatelji, ki je bil leta 1872 zatrt, nato pa je ideja o takšnem društvu mirovala do leta 1892, ko je bil v Ljubljani ustanovljen klub Pipa. Klub je štel šest članov, ki so se imenovali piparji,¹² saj je vsak izmed njih moral imeti pri sebi tobačnico, vžigalice in pipo. Ključni so bili tudi pri ustanovitvi Slovenskega planinskega društva.¹³ Slovensko planinsko društvo (SPD) namreč ni bilo ustanovljeno le iz samega navdušenja nad planinstvom, temveč kot protiutež nemškutarstvu in nemškim organizacijam, ki so prevladovale v obravnavanem obdobju na Slovenskem.¹⁴ Ustanovni občni zbor SPD je potekal 27. februarja 1893 v Ljubljani.¹⁵ Prevladujoča dejavnost društva do prve svetovne vojne je bila v izdelavi in markaciji poti ter postavitvi koč. Tematike, ki jih je moč zaznati skozi *Planinski vestnik*, se nanašajo na predvsem domoznanstvo in opisovanje poti. Med člani osrednjega društva in člani podružnic so bile v glavnem razširjene tradicionalne vrednote ter nesebičnost.¹⁶ Odbor Slovenskega planinskega društva je v želji po uresničitvi svojih ciljev med drugim sklenil

od leta 1895. /.../ izdavatı blagemu planinoslovstvu posvečen mesečnik, kateri bode objavljaj zanimljiva predavanja in različne planinslovne spise in slike. Oziral se bode časopis tudi na promet in donašaj različne društvene vesti in

10 Stepišnik, Drago. Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968, 144.

11 Mlakar, Janko. »60 let slovenskega planinstva.« *Planinski vestnik*, 1953, 209–211.

12 Piparji so se v času velike noči, aprila 1896, odločili za izlet na Kum in zadovoljno ugotovili, da je »vso pot od Trboveljske postaje do vrha /.../ vzgledno zaznamenovalo "Slov. plan. društvo".« »Planinskih piparjev izlet na Kum.« *Planinski vestnik*, 1896, 53–54.

13 Mikša, Peter, Kornelija Ajlec. Slovensko planinstvo = Slovene mountaineering. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2011, 32–33.

14 Mlakar, Janko. »60 let slovenskega planinstva.« *Planinski vestnik*, 1953, 209–211.

15 Strojın, Tone. Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija: SPD–PZS: 1893–1948–2003. Radovljica: Didakta, 2009, 144.

16 Strojın, Zgodovina slovenskega planinstva, 152–153.

domače in tuje turistične in planinoslovne novice ter tudi poročal o delovanju "Slovenskega planinskega društva" in sličnih društev po drugih deželah.¹⁷

Od začetka izhajanja pa do prve svetovne vojne, ko je začasno prenehal izhajati, je vsak član osrednjega društva ali podružnice prejemal svoj izvod časopisa, saj je bila v članarino všteta tudi naročnina.¹⁸

Kot velik napredek nam je zabeležiti izdajo društvenega glasila "Planinskega Vestnika«, ki ga dobivajo člani zastonj. Ni nam treba biti žal velikih stroškov, ki jih povzroča list, ako vpoštevamo uspeh in ugled, katerega si je društvo pridobilo z njim. S "Plan. Vestnikom« smo vzbudili še večje zanimanje za društvo in privabili marsikaterega novega člana in sotrudnika« so zapisali 25. marca 1896.¹⁹

Slika 1: Naslovnica prve številke *Planinskega vestnika*, 8. februarja 1895.

17 Orožen, Mikuš. »Planinski vestnik,« 1–2.

18 Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, 385.

19 »Poročilo osrednjega društva o delovanju I. 1895.« Planinski vestnik, 1896, 36.

Prvi urednik Anton Mikuš je svoje delo opravljal od leta 1895 do leta 1908 in uredil prvih štirinajst letnikov vestnika. Nasledil ga je Josip Tomišek, pod katerim je med letoma 1908 in 1941 izšlo šestindvajset letnikov. Za njim je, že v času druge svetovne vojne pri nas, uredništvo prevzel Arnošt Brilej, ki je uredil devet letnikov v letih 1941 do 1949.²⁰

V prvem objavljenem imeniku članov SPD za leto 1895²¹ v *Planinskem vestniku* zasledimo tri imena iz Zasavja, in sicer Pankracija Gregorca, kaplana v Trbovljah,²² Ivana Müllerja, trgovca v Zagorju in Ferda Roša, trgovca v Hrastniku.²³

Začetki organiziranega planinstva v Zasavju

Zametki organiziranega planinstva na področju današnjega Zasavja sovpadajo z ustanovitvijo Savinjske, Litijske in Posavske podružnice SPD, katerih člani so bili tudi nekateri zasavski prebivalci.

Leta 1903 je bilo v *Planinskem vestniku* podanih nekaj navodil za uspešno in transparentno delovanje planinskih društev.

Planinska društva, oziroma njih podružnice izvršujejo raznovrstno delo, za katero potrebujejo raznih zapiskov ali knjig, da imajo o vsem delovanju in imetju jasen pregled. Ako se zapisuje sproti po gotovih načelih, je mnogo dela

20 Mikša, Ajlec. Slovensko planinstvo, 152–153.

21 »Imenik članov "Slov. plan. društva" l. 1895.« Planinski vestnik 1896, 38–40.

22 Pankracij Gregorc (1867–1920), kaplan v Trbovljah, je bil prvi organizirani član SPD iz Trbovelj. V Trbovljah je služboval od leta 1892 do leta 1897. Član osrednjega društva je postal že leto po njegovi ustanovitvi. Skupaj z župnikom Petrom Erjavcem je januarja 1893 ustanovil mešani pevski zbor Zvon v Trbovljah. Zbor je sprva pel večinoma cerkvene pesmi, kasneje pa se je lotil tudi narodnih in umetnih. Vodilo zbora je bila Mohorjeva pesmarica Jakoba Aljaža. (Lenarčič, Tine. *Mrzlica (1122 m): savinjski in knapovski Triglav: ob 100 letnici zgraditve Hausenbichlerjeve kočice na Mrzlici, 1899–1999*. Trbovlje: Planinsko društvo, 1999, 157.; Orožen, Janko. *Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola*. 1, Od početka do 1918. Trbovlje: Občinski ljudski odbor, 1958, 674–714.; Mlakar, Franc, ur. *Župnija Trbovlje: 1545–1995*. Ljubljana: Družina, 1995, 83.)

23 Ferdinand Roš (1847–1923) je bil v letu 1892 izvoljen za župana občine Trbovlje. Županoval je petnajst let, od jeseni 1892 do jeseni 1907. Bil je edini Hrastničan med župani Trbovelj do leta 1934, ko je večji del današnje hrastniške občine spadal k Trbovljam. Izvolitev Roša je pomenila napredek v prodiranju slovenstva v občinskem upravljanju, saj je izključno nemško uradovanje zamenjalo dvojezično uradovanje. (Ivančič Lebar, Irena. *Župani naših Trbovelj*. Trbovlje: Zasavski muzej, 2009, 26–55.; Brečko, Stane. *Hrastnik skozi desetletja*. Hrastnik: Kulturna skupnost, 1970, 52.)

olajšanega: Marsikateri podružnici torej morda ustrezem, ako objavim iz lastne izkušnje nabrane podatke. Vsaka podružnica imej vezano knjigo za zapisnike, ker se posamezni zapisniki na polah lahko izgube ali založijo. Taka knjiga nam podaje istinito kroniko o vsem delovanju v raznih dobah. Zapisniki se seveda sproti zapisujejo v knjigo. Druga važna knjiga je imenik članov, ki ima sledeče razpredelke: tekoče število, ime člana, značaj, bivališče in dan vstopa. Člani se vpisujejo zaporedoma, kakor pristopajo. Tekoče število se obenem zapisuje na vsakoletne izkaznice. Konec leta se vsi člani razvrstijo po abecednem redu kot drugi imenik, ki nam služi v prihodnjem letu za evidenco, kako stari člani plačujejo letnino. Pri vsakem članu, ki plača članarino, si zapišemo črko "p" (plačano), da vemo, koga še imamo v drugič in mnogokrat – žal – v tretjič opominjati, da plača letnino. To velja seveda takrat, ako so člani po mnogih, zelo oddaljenih krajih raztreseni. Dobro je, ako ima društvo v takih krajih, kjer je več članov, svoje zaupnike ali poverjenike, ki pobirajo letnino. Sploh prizadeva pobiranje letnine največ sitnosti in truda. Oh, ko bi hoteli le člani to tudi vpoštevati! Marsikateri član ne da na pismen opomin nobenega odgovora ali je celo razžaljen in čaka, da ga blagajnik osebno terja. Taka brezbržnost povzroča le nered pri razpošiljanju "Plan. Vestnika" in blagajniku po nepotrebnem obtežuje delo.²⁴

Savinjska podružnica SPD

Savinjska podružnica je bila ustanovljena 28. avgusta 1893 v Mozirju in si že po imenu sodeč izbrala območje svojega delovanja. Občni zbori so potekali do leta 1909 v Gornjem Gradu, zatem pa v Celju, kjer je deloval t. i. celjski odsek.²⁵ Med drugim je bila pri njih tako kot nasploh pri slovenskem planinstvu splošno razširjena markacijska dejavnost,²⁶ saj si je SPD prizadevalo za rabo slovenščine pri označevanju poti in poimenovanju gora.²⁷ Za Zasavje eden pomembnejših članov Savinjske podružnice je bil Janez Hausenbichler (1838–1896), človek mnogoterih funkcij.

24 »Nekaj o vodstvu planinskih društev.« Planinski vestnik, 1903, 72–73.

25 Celjski odsek je bil nosilec turističnih teženj v bližnji okolici mesta in ni tvoril strogo sklenjenega odbora. V njegovo območje je spadala tudi Mrzlica.

26 Mikša, Ajlec. Slovensko planinstvo, 35.; Strojín, Zgodovina slovenskega planinstva, 200.; Orožen, Janko. »Iz zgodovine Planinskega društva Celje: od ustanovitve do prve svetovne vojne (1893–1914).« V: Celjski zbornik 1977–1981, odg. ur. Vlado Novak, 259–282. Celje: Kulturna skupnost občine, 1981, 265–266.

27 Mikša, Ajlec. Slovensko planinstvo, 35.

Bil je veleposestnik v Žalcu, podpredsednik okrajnega zastopa Celjskega, ravnatelj Savinske posojilnice, nekdanji župan in /.../ občinski svetovalec Žalski, ustanovitelj in častni stotnik požarne brambe Žalske, načelnik dirkarskega društva v Žalcu, častni občan občin: Žalske, Velikopireške, Gričke, Braslovške in okolice Celjske. Velikih zaslug si je pridobil o svojem času za hmeljarstvo po Savinski dolini. /.../ Hausenbichler je bil neumorno in vsestransko delaven, jeklen značaj, politični prvoboritelj, voditelj Savinskih Slovencev, neustrašen in nesebičen rodoljub, dobrotnik ubožcev in podpornik vsega dobrega in vsacega narodnega gibanja.²⁸

Hausenbichler je kot navdušen planinec in lovec rad obiskoval Mrzlico. Nad tem vrhom je bil izjemno navdušen, saj je že leta 1893 izrazil željo za postavitve planinskega zavetišča na Mrzlici.²⁹ Žal se je to uresničilo šele po njegovi smrti, ko je Savinjska podružnica prav njemu v čast na Mrzlici postavila planinsko kočo. Pobudo za njeno postavitve naj bi dal Fran Kocbek,³⁰ takratni načelnik Savinjske podružnice. Vrh je bil priljubljen tudi kot izletniška točka Žalčanov posebej na vsakoletni binškošni ponedeljek. Priprave za postavitve planinske kočice na Mrzlici so se začele z markacijo rdečih znamenj, ki sta jih napravila Anton Petriček, učitelj v Žalcu, in Ivan Kač, občinski tajnik v Žalcu. Takratne markacije so se začele v Zabukovici, iz Žalca na vrh Mrzlice pa je hoja trajala tri ure.³¹ Za pomembnejša dela, kot so gradnja kočice, urejanje ali markiranje pota v bolj oddaljeni gorski pokrajini, je odbor zadolžil zaupnike, ki so delo prevzeli, ali pa je dal pobudo, da se je v ta namen ustanovil poseben odbor.³²

Maja 1899 se je tako v Žalcu ustanovil odbor za »zgradbo kočice na Mrzlici, na Savinskem Triglavu, ki naj bi se imenovala po vzornem rodoljubu rajnem Hausenbichlerju.«³³ V tem odboru sta bila prej omenjeni Petriček, načelnik

28 »Janez Hausenbichler.« Planinski vestnik, 1896, 54.

29 Lenarčič, Mrzlica, 21.

30 Fran Kocbek (1863–1930) je bil ustanovitelj in dolgoletni predsednik Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva.

31 »Pot iz Žalca na Mrzlico.« Planinski vestnik, 1898, 188.

32 Orožen, »Iz zgodovine Planinskega društva Celje«, 264.

33 »Poročilo o delovanju Savinske podružnice leta 1899« Planinski vestnik, 1900, 48.

gradbenega odbora in Kač, poleg njiju pa še Fran Roblek, posestnik v Žalcu in Josip Širca, župan in posestnik v Žalcu.³⁴ Naloga odbora je bila zagotoviti ustrezno lokacijo za postavitve koč ter pridobiti dovoljenje in načrt za njeno izdelavo.³⁵ Zemljišče na Mrzlici, ki je bilo vpisano v katastrski občini Griže, so odkupili od kmeta Martina Podkoritnika.³⁶ Najpomembnejše in najtežje pa je bilo pridobiti finančna sredstva, saj tak projekt ni bil poceni. Darovi zavednih Slovencev in organizacija različnih dogodkov so bili dovolj za pokritje stroškov.³⁷ Koča je stala skupaj 637,67 goldinarja.³⁸

Gradnjo koč je gradbeni odbor zaupal tesarskemu mojstru Andreju Kačniku, ki je s svojimi sodelavci poskrbel, da je bila koča ne glede na zahteven transport potrebnega materiala nared za slavnostno otvoritev,³⁹ ki je bila napovedana za 28. september 1899.⁴⁰

Na slavnostno otvoritev je *»prispela iz vseh krajev Slovenskega Štajerskega velika množica turistov in častilcev rajnega Hausenbichlerja na Mrzlico k otvoritvi planinske koč, ki se imenuje po tem vzornem, za naš mili narod velezaslužnem rodoljubu Hausenbichlerjeva koč.«*⁴¹ Prelepe slavnosti so se udeležili tudi profesor Frischauf iz Gradca, profesor Borštner s hčerko Pavlo ter M. Verovšek kot zastopnik osrednjega odbora iz Ljubljane in nadučitelj Fran Kocbek, načelnik Savinjske podružnice.⁴²

34 Prav tam, 48.

35 Lenarčič, Mrzlica, 23.

36 Kreže, Karmen. »Skromen mož velikih dejanj: Janez Hausenbichler.« Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino, 65/3 (2017), 411.

37 Lenarčič, Mrzlica, 23.; »Darila za Hausenbichlerjevo koč na Mrzlici.« Planinski vestnik, 1899, 196.; »Darila za Hausenbichlerjevo koč na Mrzlici.« Planinski vestnik, 1900, 8.

38 Kreže, »Skromen mož velikih dejanj«, 411.

39 Lenarčič, Mrzlica, 23–24.

40 »Hausenbichlerjeva koč na Mrzlici.« Planinski vestnik, 1899, 146.

41 »Otvoritev Hausenbichlerjeve koč na Mrzlici.« Planinski vestnik, 1899, 164.

42 Prav tam, 164.

Slika 2: Otvoritev Hausenbichlerjeve koče na Mrzlici, 28. september 1899.⁴³

Ob pol dvanajstih je kaplan Medvešček iz Griž blagoslovil kočo in križ⁴⁴ ob njej. Združeni žalski in gotoveljski pevci so potem zapeli »Lepa naša domovina«. ⁴⁵ Po pevskem nastopu je zbrane nagovoril načelnik gradbenega odbora Anton Petriček:

Slavna gospoda! Dragi mi gostje bližnji in daljni! V imenu izvrševalnega odbora, ki se je sestavil meseca majnika t. l. iz udov "Slov. plan. društva" v Žalcu v ta namen, da postavi na Mrzlici Hausenbichlerjevo kočo, v imenu tega odbora se usojam vse došle častilce rajnega Hausenbichlerja, vse prijatelje naših krasnih gora prav prisrčno pozdraviti ter jim kličem iz dna srca: Dobrodošli na Savinskem Triglavu! /.../ Misel, tu na Mrzlici postaviti planinsko zavetišče, ni nova. Že takrat,

43 Fotografija je last Milana Cerinška. Hrani jo Zasavski muzej Trbovlje.

44 Ustno izročilo pravi, da naj bi križ na Mrzlici stal prav na sedlu med obema vrhovoma že dvesto let pred otvoritvijo koče, vendar se kaj bolj konkretnega o njem ne ve. Križ pred novo kočo je podaril Ivan Kač, član gradbenega odbora, Kristusovo telo pa je v naravni velikosti izdelal celjski kipar Ignacij Oblak. (Lenarčič, Mrzlica, 24.; Orožen, »Iz zgodovine Planinskega društva Celje«, 275.)

45 »Otvoritev Hausenbichlerjeve koče na Mrzlici.« Planinski vestnik, 1899, 164.

ko se je bilo ustanovilo "Slov. plan. društvo" in so se zgradile nekatere kočice po slovenskih planinah, že takrat se je sprožila misel za to kočico, katero vidite sedaj tu pred seboj zgotovljeno. A misel je ostala le misel in se ni uresničila. Ko sva pa bila minulo leto z gospodom Kačem tu na Mrzlici, sva sklenila, da hočeva delati na to, da se tu postavi planinska kočica popotnikom v zavetišče, gospodu Hausenbichlerju pa v trajen spomin.« /.../ Hausenbichlerjevo kočico smo pred vsem postavili v to svrhu, da povzdignemo slovensko turistiko. Z visokih hribov gledamo in občudujemo lepoto in krasoto mile naše, hudo zatirane domovine. Kdor pa se prepriča in uveri, da je naša domovina v resnici lepa, se je tudi z vso močjo oklene, jo ljubi iz dna srca ter je pripravljen za njo živeti in umreti. Slovenska turistika pospešuje torej pravo domoljubje, ona širi in utrjuje v nas toliko potrebno narodno zavest. Turistika sploh pa se mora uvaževati tudi s praktičnega stališča. /.../ To kočico smo imenovali po nenadomestnem rajnem očetu Savinske doline, gospodu Janezu Hausenbichlerju. Postavili smo mu ta skromni spomenik tu v visočini, da bodo tudi naši nasledniki vedeli, da smo v njem častili iskrenega domoljuba, jeklenega in značajnega moža, ljubeznivega voditelja in očeta Slovencev v Savinski dolini.⁴⁶

Otvoritve kočice se je takole spominjal Karel Režun, eden prvih članov kasneje ustanovljene podružnice v Trbovljah.

Spomladi l. 1899 je prišel k meni iz Žalca mlad učitelj, /.../ ⁴⁷ in me nagovoril. Zvedel je, da rad zahajam v gore in da se sploh zanimam za planinstvo. Prosil me je, če bi hotel sodelovati in pomagati pri otvoritvi planinske kočice na Mrzlici, ki da bo odprta v jeseni tega leta. Sodelovanje sem mu obljubil in sem kasneje preskrbel, da se je slovesne otvoritve kočice na Mrzlici udeležila tudi trboveljska rudarska godba, poskrbel pa sem tudi za agitacijo, da se je slavja udeležilo večje število ljudi. Otvoritev je bila izvedena tako slovesno, da kaj takega ni nihče pričakoval. Tega dne sem pristopil kot reden član k podružnici SPD v Žalcu. Koča je bila na uporabo vsakomur, ki si je izposodil ključ v gostilni Koren (Plavšak, kasneje Zupan) v Trbovljah.⁴⁸

⁴⁶ Prav tam, 164.

⁴⁷ V *Zasavskem tedniku* je kot mlad učitelj napačno naveden Hausenbichler. Do Režuna je verjetno pristopil Anton Petriček, učitelj v Žalcu in načelnik gradbenega odbora za Hausenbichlerjevo kočico na Mrzlici.

⁴⁸ Režun, Karel. »Začetki moje hoje v planine.« *Zasavski tehnik*, 15. julij 1955, 3.

Naslednje leto maja je SPD opravilo svoj prvi društveni izlet ravno k Savinjski podružnici na Mrzlico, kjer so se seznanili »Kranjci s Savinci, pozdravljali se daljni stari znanci, in pisali so se srčni pozdravi na društvenih razglednicah prijateljem v tujino, da uvrste tudi ti v svoje zbirke prijazno Hausenbichlerjevo kočo, ki je ta dan pri solnčnem svitu zbrala /.../ veselo družbo prijateljev prirode in gora.«⁴⁹ Prav zadovoljno izlet na Mrzlico opisuje tudi Fran Orožen, predsednik SPD, ki med drugim poleg zabave v Hausenbichlerjevi koči in kasnejše večerje pri županu Ferdinandu Rošu omenja lep razgled z Mrzlice, ki ga opiše kot »jako obsežen in zlasti proti severu veličasten, manj obširen pa proti jugu, kjer zakriva Kum Savsko dolino. Vsekakor pa je razgled krasen in te povsem zadovoljuje po svoji raznovrstnosti v menjavi romantičnih ožjih poprečnic in rodovitih širnih podolžnic, gozdnatega sredogorja in do ločnice večnega snega segajočih planin.«⁵⁰

Leta 1904 je Savinjska podružnica SPD izdala tudi *Vodnik po gorah in dolinah v Savinskih planinah*, ki ga je sestavil Fran Kocbek. Za Mrzlico je navedeno, da

je masivna, do vrha obrasla gora s tremi vrhovi, zato jo imenujejo tudi "Savinjski Triglav". Razgled ž nje je zelo zanimiv. Slovi pa tudi po redki rastlini *Asphodelus albus*,⁵¹ ki raste na južni strani sedla med vzhodnim in zahodnim vrhom. Za udobno bivanje služi Hausenbichlerjeva kočica, ki ima tudi ležišče s 4 žimnicami.⁵²

Lesena kočica je bila last Savinjske podružnice SPD, oskrboval pa jo je celjski odsek. Pri oskrbovanju in gospodarjenju s kočico sta bila posebej prizadevna Milko Hrašovec in Otokar Baš.⁵³ Inventar kočice so v skladu z zmožnostmi dopolnjevali z različnimi dobavami, kot so na primer peč, mize,

49 »Društveni izlet na Mrzlico.« *Planinski vestnik*, 1900, 96–97.

50 »Izlet na Mrzlico (1119 m)« *Planinski vestnik*, 1901, 169–171.

51 Slovenski izraz za rastlino *Asphodelus albus* je Zlati koren. (Lenarčič, *Mrzlica*, 108.)

52 Kocbek, Fran. *Savinjske planine: vodnik po gorah in dolinah v Savinskih planinah*. V Št. Petru v Savinski dolini: A. Cvenkel, 1904, 76.

53 Lenarčič, Tine. *60 let planinstva v Trbovljah*. Trbovlje: Tika, 1973, 16; »Hausenbichlerjevo kočico.« *Planinski vestnik*, 1914, 164.

stoli, pogradi za ležišča, okna, streha in razen inventar.⁵⁴ Koča ni bila stalno oskrbovana. Imela je le en večji prostor z zasilnim ognjiščem ter pogradom za štiri osebe, na podstrešju na senu pa je lahko prenočilo šest oseb. Pitne vode koča ni imela, zato jo je bilo treba prinesiti od studenca nad kmetijo Štor, ob poti, ki vodi z Mrzlice proti Šmohorju. Vodo si je posledično moral priskrbeti vsak sam, občasno pa jo je za kuho prinašal takratni oskrbnik koče. V koči so občasno točili tudi malinovec in vino.⁵⁵ Ključ za Hausenbichlerjevo kočo na Mrzlici je imela gostilna Plavšak v Trbovljah, gostilničar in posestnik Šporin pri Sv. Katarini pod Mrzlico,⁵⁶ po zapisih v Koledarju SPD (1910–1914) pa tudi Br. Rotter v Celju, R. Wudler v Grižah, R. Petriček v Žalcu, B. Schmidt v Št. Pavlu, F. Roš v Hrastniku, kmet Šlosar pod Mrzlico, Josip Hočevar v Celju, A. Gnus v Dolu pri Hrastniku in sodnik Zdolšek v Laškem Trgu.⁵⁷

Obisk koče je iz leta v leto naraščal, številčni podatki v *Planinskem vestniku* pa se nanašajo le na planince, ki so se vpisali v evidenčno knjigo. Leta 1902 se je junijskega izleta na Mrzlico udeležilo 250 ljudi, pred tem pa naj bi med leti Hausenbichlerjevo kočo že obiskalo 56 planincev.⁵⁸ Leta 1904 naj bi Hausenbichlerjevo kočo obiskalo 111 obiskovalcev,⁵⁹ naslednje leto 272 obiskovalcev,⁶⁰ leta 1909 227 obiskovalcev,⁶¹ leta 1910 262 obiskovalcev,⁶² leta 1911 pa 175 obiskovalcev.⁶³ Statistika za leto 1912 kaže, da je

54 Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 16.; »Hausenbichlerjeva koča.« *Planinski vestnik*, 1904, 102.

55 Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 17.

56 »Ključ za Hausenbichlerjevo kočo.« *Planinski vestnik*, 1914, 129.; Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 16.

57 Kocbek, Fran. Koledar Slovenskega planinskega društva 1910. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1910, 80.; Kocbek, Fran. Koledar Slovenskega planinskega društva 1911. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1911, 59.; Kocbek, Fran. Planinski koledar 1913. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1913, 110.; Kocbek, Fran. Planinski koledar 1914. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1914, 84.

58 Lenarčič, *Mrzlica*, 31; »Izleta na Mrzlico.« *Planinski vestnik*, 1902, 128.

59 »Hausenbichlerjevo kočo.« *Planinski vestnik*, 1905, 36.

60 »Hausenbichlerjevo kočo na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1905, 213.

61 »Letošnji promet v naših kočah.« *Planinski vestnik*, 1909, 214.

62 »Promet v kočah I. 1910.« *Planinski vestnik*, 1910, 222.

63 »Promet v kočah I. 1911.« *Planinski vestnik*, 1912, 53.

kočo obiskalo 216 ljudi, od tega 197 Slovencev (38 članov SPD),⁶⁴ štirinajst Nemcev in pet Hrvatov.⁶⁵ Leta 1913 je kočo »posetilo« 194 oseb, od tega 178 Slovencev in šestnajst Nemcev.⁶⁶

Celjski odsek podružnice je v letu 1913 med drugim markiral pota iz Žalca na Mrzlico skozi Griže in z Mrzlice v Št. Pavel pri Preboldu. V Hausenbichlerjevi koči je priredil planinsko veselico, ki se jo je udeležilo 60 oseb. Poleg tega je »zbujal in razširjeval /.../ zanimanje in veselje do turisticke.⁶⁷

Slika 3: Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici.⁶⁸

64 »Savinjska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1913, 179.

65 »Promet v kočah I. 1912.« *Planinski vestnik*, 1913, 24.

66 »Hausenbichlerjevo kočo.« *Planinski vestnik*, 1914, 164.

67 »Dodatek.« *Planinski vestnik*, 1914, 166.

68 Baš, Otokar. »Mrzlica (1100 m).« *Planinski vestnik*, 1914, 127.

Otokar Baš in Milko Hrašovec sta glede enodnevnega izleta na Mrzlico ugotovila, da je

tura na Mrzlico /.../ približno take daljave in zahteva tolikega napora kakor tura na Kum nad Zidanim Mostom. Kakor izlet na Kum, tako je izlet na Mrzlico i pozimi mogoč brez posebnega napora tudi srednje izurjenemu turistu; zimski izlet na to goro je celo lepši nego izlet ob drugih letnih časih, osobito kadar je sneg »dober«. Doznala sta »da tura na Mrzlico glede krasote razgleda ne zaostaja mnogo za turo na Kum; a pot na njo je utrudljiveja. – Kdor se še ne čuti dovolj krepkega za kako daljšo turo v visokih gorah, temu zadostujejo trije izleti na Mrzlico (v enem mesecu), da je dovolj okrepljen na primer za vsako turo v Julijskih Alpah po nadelanih planinskih potih. Le vrtoglav ne sme biti.«⁶⁹

Posavska podružnica SPD

Posavska podružnica se je ustanovila s shodom v Sevnici, 29. junija 1905, »katerega se je udeležilo lepo število prijateljev slovenske turistik«. ⁷⁰ Delokrog podružnice je obsegal sodne okraje Laško, Sevnica, Kozje in Brežice. Na shodu so bila sestavljena in predložena pravila cesarsko kraljevemu namestništvu v Gradcu. Ta je pravila odobrilo in podružnica je lahko začela delovati.⁷¹

V imeniku članov Posavske podružnice SPD, 25. maja 1911, najdemo tudi Alojzija Baša, načelnika postaje v Hrastniku, Franceta Oseta, želez, adjkt., v Trbovljah, Josipa Pertota, žel. adjkt. v Trbovljah in Gustava Voduška,⁷² ravnatelj v Trbovljah.⁷³

69 Baš, Otokar. »Mrzlica (1100 m).« *Planinski vestnik*, 1914, 124–128.

70 »Nova podružnica.« *Planinski vestnik*, 1905, 141.

71 »Nova podružnica.« *Planinski vestnik*, 1905, 141.; »Posavske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1905, 193.

72 Gustav Vodušek (1859–1937) je bil šolski ravnatelj, okrajni šolski nadzornik in župan. Leta 1893 je bil imenovan za nadučitelja na šoli Trbovlje II, ki jo je vodil do upokojitve leta 1924. V obdobju od leta 1907 do 1918 je bil tudi župan občine Trbovlje. (Ivančič Lebar, *Župani naših Trbovelj*, 30–31.; »Gustav Vodušek – 70 letnik.« *Slovenec*, 17. julij 1929, 3.)

73 »Imenik članov S. P. D.« *Planinski vestnik*, 1911, 158.

Litijska podružnica SPD

Podružnica v Litiji se je ustanovila 5. avgusta 1905 za litijski politični okraj. Podružnični odbor so sestavljali načelnik oziroma predsednik Ivan Jenko (načelnik železniške v p. in posestnik v Litiji), tajnik Ivan Demšar (cesarsko kraljevi davčni pristav v Litiji), odbornik Anton Kozlevčar (načelnik železniške postaje v Litiji) in odbornik Ferdo Roš (deželni poslanec in župan v Hrastniku). Odbor je za Hrastnik, Laze, Šmartno pri Litiji, Radeče, Višnjo goro, Zagorje in Zidani most imenoval zaupnike. Ob ustanovitvi podružnice se je vanjo vključilo 42 članov.⁷⁴ Zagorjani so pripadali tej podružnici, saj je njen delokrog zajemal tudi zagorsko območje, in sicer od Svete gore (med Vačami in Zagorjem) do Svete Planine (med Zagorjem in Trbovljami).⁷⁵

V četrtek 8. septembra 1905 je Litijska podružnica SPD priredila svoj prvi društveni izlet na Kum.

Pri tem izletu se je pokazalo, kako krepka je že nova podružnica. Samo iz Litije se je udeležilo izleta nad 30 članov, prišli so pa tudi iz Zagorja, Trbovelj in Hrastnika. Prišlo je tudi več planincev iz Ljubljane in Radeč, da pozdravijo novo podružnico. Krasen razgled je bil z vrha, od koder se skoro vsa Kranjska dežela pregleda in tudi znaten del Štajerske, posebno južnoštajersko pogorje. Med živahno zabavo, ki se je razvila v zavetišču, je pozdravil podružnični načelnik g. Jenko vse goste in člane. Zahvalil se mu je v imenu osrednjega društva gospod dr. Fran Tominšek, ki je z veliko radostjo poudarjal, da je nova podružnica tako krepko pričela svoje delovanje. Avtor prispevka se za dobro uspeli izlet zahvali »podružničnemu vodstvu, razen njega pa g. županu Rošu iz Trbovelj, ki je preskrbel izvrstno pijačo, in čislani gospe dr. Homanovi iz Radeč, ki je postregla planincem s kavo in čajem.⁷⁶

Na seznamu članov litijske podružnice SPD, 25. maja 1911, so naslednji zasavski člani: Janko Birolla, posestnik in trgovec v Zagorju ob Savi, Hinko Knez, trgovec in posestnik v Št. Jurju pod Kumom, Tomo Koprivc, posestnik

74 »Litijska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1905, 141.

75 Orožen, Janko. *Zgodovina Zagorja ob Savi*. Zagorje ob Savi: Občinska konferenca SZDL, 1980, 295.

76 »Izlet na Kum.« *Planinski vestnik*, 1905, 162.

v Zagorju ob Savi, Fran Kozjak, nadučitelj v Toplicah pri Zagorju, Ivan Omerzu, trgovec in posestnik na Lokah pri Zagorju. Matija Pelko, učitelj v Toplicah pri Zagorju, Ferdo Poljšak, tajnik posojilnice v Zagorju ob Savi, Ivan Poženel, načelnik železniške postaje v Zagorju ob Savi, Ivan Taufar ml., uradnik Trboveljske družbe v Zagorju in dr. Tomo Zarnik,⁷⁷ okrožni zdravnik v Zagorju ob Savi.⁷⁸

Omenjen celoten imenik članov SPD so odborniki označili »za sploh prvi imenik, kar jih je objavilo naše društvo in bo zato važen zgodovinski dokument; tvoril bo potreben temelj za presojo nadaljnjega razvoja našega društva.«⁷⁹ Poleg članov, ki sem jih že navedel, pa najdemo nekatere zasavske prebivalce, ki so bili člani osrednjega društva (Ivan Müller, trgovec v Zagorju, Jakob Prek, revident Južne Železnice v Hrastniku) in Kranjske podružnice (Vinko Krek, učitelj v Trbovljah).⁸⁰

Trboveljska podružnica SPD

Posamezniki so velikokrat obiskovali Mrzlico in Hausenbichlerjevo kočo že pred ustanovitvijo lastne podružnice SPD v Trbovljah, medtem ko so drugi občani obiskovali bližnje vrhove, kot sta Sveta planina in Kum, večinoma le ob kakih cerkvenih praznikih. Z namenom, da pri ljudeh okrepijo ljubezen do slovenske domovine, je iniciativni odbor za ustanovitev podružnice SPD v Trbovljah, sklical prvi občni zbor 8. decembra 1912. Pobudnika, ki sta vodila pripravljalni odbor, sta bila Jurij (Juro) Naglav, takratni rudniški uslužbenec in France Oset, železniški uradnik.⁸¹ Ustanovitev podružnice so v rubriki »Društveni vestnik« *Planinskega vestnika* naznanili z naslednjimi besedami: »Nova podružnica. (Trboveljska). — V Trbovljah (Vode) se vrši v

77 Tomo Zarnik (1864–1943) je bil okrožni zdravnik v Zasavju. Poleg zdravniškega poklica je bil deset let predsednik zagorskega Sokola, od leta 1920 do 1939 je predsedoval Posojilnici, bil je med ustanovitelji Bralnega društva in predavatelj v okviru Rdečega križa. (Orožen, *Zgodovina Zagorja ob Savi*, 207–305.)

78 »Imenik članov S. P. D.« *Planinski vestnik*, 1911, 154–156.

79 »Izvestje Slov. Plan. Društva.« *Planinski vestnik*, 1911, 92.

80 »Imenik članov S. P. D.« *Planinski vestnik*, 1911, 128–151.

81 Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 19.

nedeljo, 8. decembra t. l., ob 4. uri popoldne ustanovni občni zbor za novo Trboveljsko podružnico S. P. D.»⁸²

Malce več besedila so ustanovitvi namenili v časopisih kot sta *Slovenski narod* in *Dan*.

»Trbovlje. V nedeljo, dne 8. decembra se vrši na Vodah v dvorani gosp. Forte ob 4. popoldne ustanovni občni zbor "Trboveljske podružnice slovenskega planinskega društva". Na sporedu je tudi zanimivo skioptično predavanje. Pričakuje se od strani Trboveljčanov mnogobrojne udeležbe. — Pripravljani odbor.«⁸³

»Trbovlje. V nedeljo 8. t. m. se vrši na Vodah v dvorani g. Forte ob 4. uri popoldne ustanovni občni zbor "Trboveljske podružnice Slovenskega Planinskega Društva". Na sporedu je tudi predavanje skioptičnih slik. Trboveljci, udeležite se vsi! — Pripravljani odbor.«⁸⁴

Dvorana Ane Forte se je nahajala v podaljšku njene gostilne in je bila prva dvorana v Trbovljah. Ne glede na njeno velikost, sprejela je do dvesto ljudi, je bila primerna za nastope gledaliških skupin in koncerte, ki so se odvijali na nizkem odru. V dvorani so potekale številne kulturne in družabne prireditve, med drugim tudi ustanovitev trboveljske podružnice Slovenskega planinskega društva.⁸⁵

Novoustanovljena podružnica SPD v Trbovljah je za svojega prvega načelnika oziroma predsednika izvolila Jurija Naglava. Arhiva o delovanju podružnice SPD v Trbovljah 1912–1914 ni, zato ostale odbornike ni mogoče z gotovostjo potrditi. Predvideva se, da so to bili Jože Mahkovec, Karel Režun, Andrej Oset, Franc Dreo in Jože Prelogar.⁸⁶ Karel Režun se je leta 1955 v *Zasavskem tedniku* spominjal začetkov: »Ko se je osnovala podružnica

82 »Nova podružnica.« *Planinski vestnik*, 1912, 226.

83 »Trbovlje.« *Slovenski narod*, 6. december 1912, 2.

84 »Trbovlje.« *Dan*, 7. december 1912, 2.

85 Lenarčič, Tine. *Trbovlje – po dolgem in počez*. Trbovlje: Tiskarna Tori, 2009, 80.

86 Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 21.

SPD v Trbovljah, sem seveda pristopil takoj v njeno članstvo in pomagal pri organizacijskem in gospodarskem delu.»⁸⁷

Ob koncu leta 1912 je bilo tako 24 podružnic SPD, napram 21 prejšnje leto. Na novo so se ustanovile tri podružnice, in sicer na Dunaju, v Trbovljah in v Vipavi.⁸⁸ Poleg organiziranja izletov v zasavske hribe ter v alpski svet se je skozi organizacijo družabnih večerov krepila pripadnost lokalnemu društvu. Eden takšnih večerov se je odvijal v nedeljo, 4. maja 1913, ko je trboveljska podružnica priredila v dvorani gostilne Forte »planinski semenj s plesom«. V okviru dogodka, ki se je začel ob treh popoldne, se je uprizorila tudi izvirna slovenska planinska opereta »V Kocbekovi koči.«⁸⁹ V *Slovenskem narodu* preberemo hudomušno napoved, da bo Trboveljska podružnica priredila v

veliki Fortejevi dvorani in vseh postranskih prostorih svoj l. veliki planinski dirindaj združen s plesom, za katerega že sedaj vlada povsod veliko zanimanje.« Nadalje piše, da so »cele skupine vrlih planink in planincev v turistovskih in narodnih nošah« obljubile udeležbo in da bodo »turisti /.../ uživali najboljše udobnosti kakor v najmodernejšem švicarskem hotelu. Nastopila bo »znana trboveljska Filharmonija pod osebnim vodstvom g. kapelnika D. Molla.« Na koncu je dodano vabilo: »Turisti in planinke vsi ta dan v Trbovlje!⁹⁰

87 Režun, Karel. »Začetki moje hoje v planine.« *Zasavski tednik*, 15. julij 1955, 3.

88 »Občni zbor osrednjega društva.« *Planinski vestnik*, 1913, 152.

89 »Trboveljska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1913, 102.

90 »Trboveljska podružnica S.P.D.« *Slovenski narod*, 30. april 1913, 2–3.

Tabela 1: Seznam pridruženih članov Trboveljske podružnice SPD leta 1913.⁹¹

ČLAN	SPOL	POKLIC	KRAJ	LETO PRIDRUŽITVE
Avgust Brezovar	m	trgovski sotrudnik	Trbovlje	1913
Franjo Calgaj	m	dijak	Sv. Jurij	1913
Franc Časl	m	župnik	Trbovlje	1913
Joso Čeh	m	deželni živinozdravnik	Trbovlje	1913
J. Červenka	m	inž. obratovodja	Trbovlje	1913
Franc Dežman	m	/	Trbovlje	1913
Ana Dimnik	ž	gostilničarka in posestnica	Trbovlje	1913
dr. Ivan Dimnik	m	odvetnik	Krško	1913
Franjo Feštajn	m	rudniški uradnik	Trbovlje	1913
Fran Florenini	m	gostilničar in vinski trgovec	Trbovlje	1913
Janko Forte	m	gostilničar, mesar in posestnik	Trbovlje	1913
Josip Goropevšek	m	trg. akademik	Trbovlje	1913
France Gorše	m	železniški asistent Južne železnice	Trbovlje	1913

91 Seznam članov je sestavljen na podlagi sledečih pridobljenih podatkov: »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 44.; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 64.; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 108.; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 128.; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 156.; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 204; Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 21.

ČLAN	SPOL	POKLIC	KRAJ	LETO PRIDRUŽITVE
dr. Tone Jamar	m	zdravnik	Trbovlje	1913
Rudolf Kalan	m	učitelj	Trbovlje	1913
Hinko Knez	m	trgovec in gostilničar	Sv. Jurij	1913
Ivan Kramar	m	trgovec	Trbovlje	1913
Jože Letnik	m	oskrbnik bolnice	Trbovlje	1913
Marica Lipovšek	ž	učiteljica	Trbovlje	1913
Josip Mahkovec	m	trgovec	Trbovlje	1913
Josip Moll ml.	m	trgovec	Trbovlje	1913
Juro Naglav	m	rudniški uradnik	Trbovlje	1913
Fran Oset	m	železniški uradnik	Trbovlje	1913
Franjo Pertot	m	železniški uradnik	Trbovlje	1913
Niko Pinterič	m	krojaški mojster in gostilničar	Trbovlje	1913
Ivan Pleskovič	m	rudniški uradnik	Trbovlje	1913
Janko Poček	m	trgovec	Bevško	1913
dr. Fran Roš	m	odvetniški koncipient	Krško	1913

ČLAN	SPOL	POKLIC	KRAJ	LETO PRIDRUŽITVE
Vinko Sajovic	m	železniški uradnik	Trbovlje	1913
Josip Sem	m	trg. sotrudnik	Trbovlje	1913
Rudolf Šegula	m	železniški uradnik	Hrastnik	1913
Fran Šircelj	m	železniški asistent Južne železnice	Trbovlje	1913
Andrej Šuligoj	m	podjetnik in veleposestnik	Trbovlje	1913
Alojzij Šuln	m	gostilničar in posestnik	Trbovlje	1913

Tabela 2: Seznam pridruženih članov Trboveljske podružnice SPD leta 1914.⁹²

ČLAN	SPOL	POKLIC	KRAJ	LETO PRIDRUŽITVE
Jaka Černjavič	m	asistent na Južni železnici	Trbovlje	1914
Franc Dreo	m	gostilničar	/	/
J. Füring	m	stavnbi mojster	Trbovlje	1914
Ida Mazi	ž	učiteljica	Vode	1914
Vinko Orešnik	m	založnik delniške pivovarne	Trbovlje	1914
Jože Prelogar	m	trgovec	/	/
Ignacij Ranzinger	m	mesar	Retje	1914
Karel Režun	m	uradnik Trboveljske premogokopne družbe	/	/
Melhior Rismal	m	učitelj	Rajhenburg	1914
Štefka Scheligo	ž	učiteljica	Rajhenburg	1914
Mirko Sušnik	m	učitelj	Rajhenburg	1914
Franc Šporin	m	trgovec in gostilničar	Sv. Katarina	1914

92 »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 156; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 108; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 136; »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 168; Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 21.

Tabeli članov⁹³ nam prikažeta, da se je število gibalo okrog 50, od tega je bila večina moških in le štiri ženske. Društvo je bilo sestavljeno iz narodno zavednih Slovencev oziroma iz »vrst *intelligence*«. ⁹⁴ V njem ni moč zaslediti navadnih delavcev oziroma rudarjev, kar je razumljivo, saj so v tistem obdobju svoj fokus usmerjali na izboljšanje lastnih pravic.

Za konec poglavja velja omeniti še Frana Oseta, zadnjega predsednika trboveljske podružnice pred razpustom, ki se je 8. marca 1914 udeležil zbora delegatov osrednjega odbora SPD v Ljubljani. ⁹⁵ Tri mesece kasneje se je začela prva svetovna vojna in vsi vodilni člani so bili vpoklicani v vojsko. Društvo je tako prenehalo delovati. ⁹⁶

ZAKLJUČEK

Kratek pregled začetkov (organiziranega) planinstva na območju Zasavja je iztočnica za nadaljnje raziskovanje obravnavane teme. Prva svetovna vojna je namreč preprečila narodnostno prebujanje rudarskega proletariata in nadaljnje delovanje trboveljske podružnice Slovenskega planinskega društva. Mlada planinska organizacija se zaradi neurejenih razmer tudi kasneje, v Kraljevini SHS, ni uspela postaviti na noge. Več navdušenih planincev je sicer obiskovalo bližnje vrhove, vendar formalno niso bili včlanjeni v domačem planinskem društvu, ker ga ni bilo. ⁹⁷ »Prebujanje« in razmah se prične z iniciativo ljubiteljev narave, ki v drugi polovici dvajsetih let zopet pričnejo formalno organizirati podružnico v Trbovljah.

93 Člana, ki nimata navedenega kraja in leta pridružitve nisem zasledil v Planinskem vestniku, sta pa navedena v knjigi 60 let planinstva v Trbovljah.

94 Majdič, Polde. »Delavstvo in planinstvo.« *Zasavski tehnik*, 15. julij 1955, 6.

95 »Zbor delegatov.« *Planinski vestnik*, 1914, 76.

96 Lenarčič, 60 let planinstva v Trbovljah, 21.

97 Lenarčič, Tine. »Nazaj k naravi.« V: 30 let športa v Trbovljah: 1922 – 1952, 70–72. Trbovlje: športno društvo "Rudar", 1952.

VIRI IN LITERATURA

Časopisni viri

- »S Kuma.« *Zgodnja Danica*, 10. september 1869, 295.
- »Poročilo osrednjega društva o delovanju l. 1895.« *Planinski vestnik*, 1896, 36.
- »Planinskih piparjev izlet na Kum.« *Planinski vestnik*, 1896, 53–54.
- »Imenik članov "Slov. plan. društva" l. 1895.« *Planinski vestnik* 1896, 38–40.
- »Janez Hausenbichler.« *Planinski vestnik*, 1896, 54.
- »Pot iz Žalca na Mrzlico.« *Planinski vestnik*, 1898, 188.
- »Hausenbichlerjeva kočna na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1899, 146.
- »Otvoritev Hausenbichlerjeve kočne na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1899, 164–165.
- »Darila za Hausenbichlerjevo kočna na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1899, 196.
- »Darila za Hausenbichlerjevo kočna na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1900, 8.
- »Poročilo o delovanju Savinske podružnice leta 1899.« *Planinski vestnik*, 1900, 48.
- »Društveni izlet na Mrzlico.« *Planinski vestnik*, 1900, 96–97.
- »Izlet na Mrzlico (1119 m)« *Planinski vestnik*, 1901, 169–171.
- »Izleta na Mrzlico.« *Planinski vestnik*, 1902, 128.
- »Nekaj o vodstvu planinskih društev.« *Planinski vestnik*, 1903, 72–73.
- »Hausenbichlerjeva kočna.« *Planinski vestnik*, 1904, 102.
- »Hausenbichlerjevo kočna.« *Planinski vestnik*, 1905, 36.
- »Litjska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1905, 141.
- »Nova podružnica.« *Planinski vestnik*, 1905, 141.
- »Izlet na Kum.« *Planinski vestnik*, 1905, 162.
- »Posavske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1905, 193.
- »Hausenbichlerjevo kočna na Mrzlici.« *Planinski vestnik*, 1905, 213.
- »Letošnji promet v naših kočah.« *Planinski vestnik*, 1909, 214.
- »Promet v kočah l. 1910.« *Planinski vestnik*, 1910, 222.

- »Izvestje Slov. Plan. Društva.« *Planinski vestnik*, 1911, 92.
- »Imenik članov S. P. D.« *Planinski vestnik*, 1911, 158.
- »Promet v kočah I. 1911.« *Planinski vestnik*, 1912, 53.
- »Nova podružnica.« *Planinski vestnik*, 1912, 226.
- »Trbovlje.« *Slovenski narod*, 6. december 1912, 2.
- »Trbovlje.« *Dan*, 7. december 1912, 2.
- »Promet v kočah I. 1912.« *Planinski vestnik*, 1913, 24.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 44.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 64.
- »Trboveljska podružnica S.P.D.« *Slovenski narod*, 30. april 1913, 2–3.
- »Trboveljska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1913, 102.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 108.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 128.
- »Občni zbor osrednjega društva.« *Planinski vestnik*, 1913, 152.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 156.
- »Savinjska podružnica.« *Planinski vestnik*, 1913, 179.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1913, 204.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 156.
- »Zbor delegatov.« *Planinski vestnik*, 1914, 76.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 108.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 136.
- »Dodatek.« *Planinski vestnik*, 1914, 166.
- »Trboveljske podružnice.« *Planinski vestnik*, 1914, 168.
- »Ključ za Hausenbichlerjevo kočjo.« *Planinski vestnik*, 1914, 129.
- »Hausenbichlerjevo kočjo.« *Planinski vestnik*, 1914, 164.
- »Gustav Vodušek – 70 letnik.« *Slovenec*, 17. julij 1929, 3.

- Baš, Otokar. »Mrzlica (1100 m).« *Planinski vestnik*, 1914, 124–128
- Erjavec, Fran. »Ena noč na Kumu.« *Slovenski glasnik*, 1. februar 1862, 60–64.
- Majdič, Polde. »Delavstvo in planinstvo.« *Zasavski tehnik*, 15. julij 1955, 6.
- Mlakar, Janko. »60 let slovenskega planinstva.« *Planinski vestnik*, 1953, 209–211.
- Orožen Fran, Anton Mikuš. »Planinski vestnik.« *Planinski vestnik*, 1895, 1–2.
- Orožen, Fran. »Sveti Kum.« *Koledar Družbe sv. Mohorja 1903*, 41–44.
- Režun, Karel. »Začetki moje hoje v planine.« *Zasavski tehnik*, 15. julij 1955, 3.
- T.P., »Kumberg, der Rigi von Unterkrain.« *Laibacher Zeitung*, 21. julij 1864, 654–655.

Literatura

- Brečko, Stane. *Hrastnik skozi desetletja*. Hrastnik: Kulturna skupnost, 1970.
- Brinar, Janez, ur. *Kum, Kum, le pogum!: 50 let Planinskega društva Kum Trbovlje: 1950–2000*. Trbovlje: Planinsko društvo Kum, 2000.
- Ivančič Lebar, Irena. *Župani naših Trbovelj*. Trbovlje: Zasavski muzej, 2009.
- Kocbek, Fran. *Savinske planine: vodnik po gorah in dolinah v Savinskih planinah*. V Št. Petru v Savinski dolini: A. Cvenkel, 1904.
- Kocbek, Fran. *Koledar Slovenskega planinskega društva 1910*. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1910, 80.
- Kocbek, Fran. *Koledar Slovenskega planinskega društva 1911*. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1911, 59.
- Kocbek, Fran. *Planinski koledar 1913*. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1913, 110.
- Kocbek, Fran. *Planinski koledar 1914*. V Celju: Izdal in uredil Fr. Kocbek, 1914, 84.
- Kreže, Karmen. »Skromen mož velikih dejanj: Janez Hausenbichler.« *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 65/3 (2017), 399–414.
- Lenarčič, Tine. »Nazaj k naravi.« V: *30 let športa v Trbovljah: 1922 – 1952*, 70–75. Trbovlje: športno društvo »Rudar«, 1952.
- Lenarčič, Tine. *60 let planinstva v Trbovljah*. Trbovlje: Tika, 1973.
- Lenarčič, Tine. *Mrzlica (1122 m): savinjski in knapovski Triglav: ob 100 letnici zgraditve Hausenbichlerjeve kočice na Mrzlici, 1899–1999*. Trbovlje: Planinsko društvo, 1999.
- Lenarčič, Tine. *Trbovlje – po dolgem in počez*. Trbovlje: Tiskarna Tori, 2009.

Merljak, Sonja. *Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu: učbenik pri predmetu zgodovina novinarstva in medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2007.

Mikša, Peter, Kornelija Ajlec. *Slovensko planinstvo = Slovene mountaineering*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2011.

Mlakar, Franc, ur. *Župnija Trbovlje: 1545–1995*. Ljubljana: Družina, 1995.

Orožen, Janko. *Zgodovina Trbovelj, Hrastnika in Dola. 1, Od početka do 1918*. Trbovlje: Občinski ljudski odbor, 1958.

Orožen, Janko. *Zgodovina Zagorja ob Savi. 1*. Zagorje ob Savi: Občinska konferenca SZDL, 1980.

Orožen, Janko. »Iz zgodovine Planinskega društva Celje: od ustanovitve do prve svetovne vojne (1893–1914).« V: *Celjski zbornik 1977–1981*, odg. ur. Vlado Novak, 259–282. Celje: Kulturna skupnost občine, 1981.

Potrpin, Jože, ur. *Srce slovenske zemlje: kumski zbornik*. Ljubljana: Družina, 1998.

Stepišnik, Drago. *Oris zgodovine telesne kulture na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1968.

Strojín, Tone. *Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija: SPD–PZS: 1893–1948–2003*. Radovljica: Didakta, 2009.

POVZETEK

Vpogled v začetke (organiziranega) planinstva na območju Zasavja ponuja zanimiva dejstva, ki so prikazana v prispevku. Zametki organiziranega planinstva na področju današnjega Zasavja sovpadajo z ustanovitvijo Savinjske, Litijske in Posavske podružnice Slovenskega planinskega društva. Med člani osrednjega društva in omenjenih podružnic je moč zaslediti tudi zasavske prebivalce, ki so bili na različne načine vključeni v njihovo dejavnost.

Za vrhunec obravnavanega obdobja lahko označimo ustanovitev Trboveljske podružnice Slovenskega planinskega društva leta 1912. Osnovna dejavnost podružnice je bila večinoma v izdelavi in markaciji poti ter organiziranju različnih družabnih dogodkov. Prva svetovna vojna je preprečila nadaljnji razmah društva in delovanje je zamrlo. Trboveljska podružnica se je ponovno formalno ustanovila šele nekaj let po koncu vojne.

Kontakti avtorjev

Žiga Blaj, magister zgodovine

Trg revolucije 7a, SI – 1420 Trbovlje
ziga.blaj18@gmail.com

dr. Ana Cergol Paradiž, docent

Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana
ana.cergolparadiž@ff.uni-lj.si

Gaša Egić, diplomirani zgodovinar (UN) in diplomirani rusist (UN)

Vošnjakova ulica 12, SI – 1000 Ljubljana
egicgasa@gmail.com

Elena Franetič, mag. prof. zgod.

Senadole 1a, SI – 6224 Senožeče
elena.franetic@gmail.com

Erik Logar, mladi raziskovalec, doktorski študent geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani

ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika

Gosposka ulica 13, SI - 1000 Ljubljana

erik.logar@zrc-sazu.si

asist. Daniel Siter, mladi raziskovalec

Alma Mater Europaea – Fakulteta za humanistični študij, Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana

Kardeljeva ploščad 1, SI - 1000 Ljubljana

daniel.siter@almamater.si

dr. Petra Testen Koren, znanstvena sodelavka

ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino

Novi trg 2, SI - 1000 Ljubljana

petra.testen@zrc-sazu.si

161

